

Realizacja podstawy programowej wczesnej edukacji dla klas I-III w środowisku przyrodniczym

Wstęp

Rozszerzenie programu wczesnej edukacji w klasach I-III o edukację dzieci w naturalnym środowisku przyrodniczym polegać będzie na uszczegółowieniu zapisów podstawy programowej i odniesieniu ich do kontekstu **Edukacji na Wychodnym**¹.

Poniżej przedstawiamy całość zapisów Załącznika nr 2 Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017. Treści podstawy przedstawione są w tabeli, w lewej kolumnie *kursywą*. Te fragmenty, które wprost odnoszą się do edukacji w środowisku przyrodniczym zostały zaznaczone *kolorem niebieskim*. Nasze komentarze i wskazówki metodyczne zamieszczamy w prawej kolumnie.

Analiza celów kształcenia i szczegółowych treści wymaga od czytelnika własnej pracy, ponieważ kontekst działania każdej szkoły, a także tereny zielone, jakimi dysponuje, są bardzo różne. Jak Państwo zauważycie, większość celów nauczania określonych w podstawie programowej można z powodzeniem realizować w naturze i środowisku przyrodniczym. Na szczególną uwagę zasługują zapisy dotyczące etyki zamieszczone na końcu wymagań szczegółowych podstawy. W środowisku przyrodniczym, które promuje i wzmacnia przemyślenia dotyczące naszego stosunku do wszelkich istot żywych, rozwijać się będą w sposób naturalny wrażliwość etyczna, szacunek i empatia.

¹ Edukacja na Wychodnym – termin używany przez Fundację Rozwoju Dzieci, definicję znajdziesz tu: <https://www.frd.org.pl/dzieci-maja-wychodne/wychodne-jako-innowacja/>

Celem edukacji wczesnoszkolnej jest wspieranie całościowego rozwoju dziecka. Proces wychowania i kształcenia prowadzony w klasach I–III szkoły podstawowej umożliwia dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna. Edukacja na tym etapie jest ukierunkowana na zaspokojenie naturalnych potrzeb rozwojowych ucznia. Szkoła respektuje podmiotowość ucznia w procesie budowania indywidualnej wiedzy oraz przechodzenia z wieku dziecięcego do okresu dorastania. W efekcie takiego wsparcia dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki na II etapie edukacyjnym.

Zadania szkoły w zakresie edukacji wczesnoszkolnej

Nr	Zadania zapisane w podstawie programowej	Komentarz Fundacji
1.	<i>wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka przez organizowanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających eksperymentowanie i nabywanie doświadczeń oraz poznawanie polisensoryczne, stymulujących jego rozwój we wszystkich obszarach: fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym;</i>	Wyjście w przestrzeń przyrodniczą spełnia wszystkie zadania określone w punkcie 1. Jednym z kluczowych zadań nauczycieli jest stwarzanie możliwości wielokierunkowej, nieskrępowanej aktywności uczniów, której podstawą jest samodzielne doświadczanie i polisensoryczne poznawanie, angażujące ich fizycznie, poznawczo emocjonalnie i społecznie.
2.	<i>zapewnienie prawidłowej organizacji zabawy, nauki i odpoczynku dla uzyskania ciągłości procesów adaptacyjnych w odniesieniu do wszystkich dzieci, w tym rozwijających się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony;</i>	Doświadczenia dzieci i nauczycieli realizujących regularne wychodzenie na zewnątrz, w przyrodę wskazują, że procesy adaptacyjne reintegracji, budowania poczucia przynależności do grupy odbywały się szybko i nie wymagały specjalnych działań nauczyciela.
3a	<i>wspieranie aktywności dziecka, kształtującej umiejętność korzystania z rozwijających się umysłowych procesów poznawczych, niezbędnych do tworzenia własnych wzorów zabawy, nauki i odpoczynku,</i>	Środowisko przyrodnicze pozwala na podejmowanie przez uczniów decyzji, negocjowania ich, zarządzania czasem i przestrzenią co wzmacnia kreatywność i testowanie nowych wzorców zabawy, nauki i odpoczynku
3b	<i>wspieranie rozwoju mechanizmów uczenia się dziecka, prowadzące do osiągnięcia przez nie kompetencji samodzielnego uczenia się;</i>	Przebywanie w naturze dostarcza różnorodnych okazji do rozwoju nowych kompetencji wspomagających uczenie się- zadawania pytań, krytycznego myślenia, poszukiwania informacji, ale też cierpliwości, wytrwałości i konstruktywnego odnoszenia się do porażek.
4	<i>wybór (opracowanie) programu nauczania opartego na treściach adekwatnych do poziomu rozwoju dzieci, ich możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania oraz uwzględniającego potrzeby i możliwości uczniów rozwijających się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony;</i>	Ważne jest wybranie programu, który umożliwi realizację części zadań w przestrzeni przyrodniczej
5	<i>planowa realizacja programu nauczania szanująca godność uczniów, ich naturalne indywidualne tempo rozwoju, wspierająca indywidualność, oryginalność, wzmacniająca poczucie wartości, zaspokajająca potrzebę poczucia sensu aktywności własnej i współdziałania w grupie;</i>	Edukacja na Wychodnym umożliwia uszanowanie indywidualności i oryginalności oraz zaspokajanie potrzeby sensu. Działania w przyrodzie są prawdziwe i czemuś służą. Dzieci w sposób naturalny współdziałają i pomagają sobie wzajemnie
6	<i>zapewnienie dostępu do wartościowych, w kontekście rozwoju ucznia, źródeł informacji i nowoczesnych technologii;</i>	Istnieje wiele wartościowych aplikacji umożliwiających poszerzanie wiedzy o napotkanej florze i faunie oraz pomagających rozpoznawać znalezione okazy

6a	<i>organizacja zajęć dostosowanych do intelektualnych potrzeb i oczekiwań rozwojowych dzieci, wywołujących zaciekawienie, zdumienie i radość odkrywania wiedzy, rozumienia emocji, uczuć własnych i innych osób, sprzyjających utrzymaniu zdrowia psychicznego, fizycznego i społecznego (szeroko rozumianej edukacji zdrowotnej),</i>	Doświadczenie wychodzenia w naturę wskazują, że każde wyjście jest wydarzeniem wywołującym emocje ale też jednocześnie sprzyjającym ich rozumieniu i kształtowanie empatii. Potwierdzone jest korzystne działanie zielonej przyrody na możliwości skupienia uwagi i redukcji stresu i dzieci i dorosłych
6b	<i>organizacja zajęć umożliwiających nabywanie doświadczeń poprzez zabawę, wykonywanie eksperymentów naukowych, eksplorację, przeprowadzanie badań, rozwiązywanie problemów w zakresie adekwatnym do możliwości i potrzeb rozwojowych na danym etapie oraz z uwzględnieniem indywidualnych możliwości każdego dziecka,</i>	Nauczyciele mają stwarzać dzieciom możliwości działań naukowych, eksperymentów i doświadczeń w których sprawdzają swoje hipotezy. Realizowanie projektów badawczych (<i>Project approach</i>) w warunkach otwartej przyrody jest prostsze, znacznie ciekawsze i prawdziwsze nie tworzenie laboratorium badawczego w klasie. Pytania badawcze dzieci wynikają wprost z obserwacji i doświadczeń dzieci w przyrodzie.
6c	<i>organizacja zajęć wspierających aktywności dzieci, rozwijających nawyki i zachowania adekwatne do poznawanych wartości, takich jak: bezpieczeństwo własne i grupy, sprawność fizyczna, zaradność, samodzielność, odpowiedzialność i poczucie obowiązku,</i>	Bardzo ważnym elementem pracy z uczniami w edukacji w przyrodzie jest wdrażanie dzieci do respektowania wartości, w tym poszanowania życia i odpowiedzialności związanej z ryzykiem. Dzieci kształtują swoją zaradność i samodzielność jednocześnie włączając odpowiedzialność za swoje bezpieczeństwo.
6d	<i>organizacja zajęć wspierających rozumienie doświadczeń, które wynikają ze stopniowego przejścia z dzieciństwa w wiek dorostania,</i>	Doświadczenie dojrzewania i przechodzenia ze świata dzieciństwa w dorastanie jest wspomagane w naturalny sposób przez przyrodę, obserwację zmian, rytmów. Stałe wychodzenie w te same miejsca jest czynnikiem pozwalającym zrozumieć mechanizmy rozwoju, zmiany, dorastania i przyrostu wiedzy, umiejętności, siły i rozumienia świata.
6e	<i>organizacja zajęć umożliwiających poznanie wartości i norm społecznych, których źródłem jest rodzina, społeczność szkolna, społeczność lokalna i regionalna, naród, oraz rozwijanie zachowań wynikających z tych wartości, a możliwych do zrozumienia przez dziecko na danym etapie rozwoju,</i>	Przywiązanie do najbliższego środowiska, zrozumienie swojej w nim roli teraz i w przyszłości, poczucie odpowiedzialności prowadzi do zauważenia i docenienia podstawowych norm i wartości takich jak szacunek, troska i współodpowiedzialność za miejsce w którym się żyje.
6f	<i>organizacja zajęć wspierających poznawanie kultury narodowej, odbiór sztuki i potrzebę jej współtworzenia w zakresie adekwatnym do etapu rozwojowego dziecka, uwzględniających możliwości percepcji i rozumienia tych zagadnień na danym etapie rozwoju dziecka,</i>	
6g	<i>organizacja zajęć wspierających dostrzeganie środowiska przyrodniczego i jego eksplorację, możliwość poznania wartości i wzajemnych powiązań składników środowiska przyrodniczego, poznanie wartości i norm, których źródłem jest zdrowy ekosystem, oraz zachowań wynikających z tych wartości, a także odkrycia przez dziecko siebie jako istotnego integralnego podmiotu tego środowiska</i>	Istotą i treścią Edukacji na Wychodnym jest wprost umożliwienie dzieciom swobodnej eksploracji przyrody i ukształtowania w dzieciach trwałych postaw szacunku i wrażliwości na środowisko jakie je otacza.
6h	<i>organizacja zajęć umożliwiających zaspokojenie potrzeb poznawania kultur innych narodów, w tym krajów Unii Europejskiej, różnorodnych zjawisk przyrodniczych, sztuki, a także zabaw i zwyczajów dzieci innych narodowości,</i>	

	<i>uwzględniających możliwości percepcji i rozumienia tych zagadnień na danym etapie rozwoju dziecka;</i>	
7a	<i>organizacja przestrzeni edukacyjnej ergonomicznej, zapewniającej bezpieczeństwo oraz możliwość osiągnięcia celów edukacyjnych i wychowawczych,</i>	Przebywanie przez dzieci w ruchu, swoboda i różnorodność sposobów angażowania ciała jest najpewniejszym wyrazem ergonomii. Wdrożenie zasad bezpieczeństwa (ale nie całkowitego braku ryzyka) umożliwia zarazem swobodne jak i bezpieczne warunki do osiągnięcia celów wychowawczych i edukacyjnych
7b	<i>organizacja przestrzeni edukacyjnej umożliwiającej aktywność ruchową i poznawczą dzieci, nabywanie umiejętności społecznych, właściwy rozwój emocjonalny oraz zapewniającej poczucie bezpieczeństwa,</i>	
7c	<i>organizacja przestrzeni edukacyjnej stymulującej systematyczny rozwój wrażliwości estetycznej i poczucia tożsamości, umożliwiającej integrację uczniów, ich działalność artystyczną, społeczną i inną wynikającą z programu nauczania oraz programu wychowawczo-profilaktycznego;</i>	
8	<i>współdziałanie z rodzicami, różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka;</i>	
9	<i>systematyczne uzupełnianie, za zgodą rodziców, realizowanych treści wychowawczych o nowe zagadnienia, wynikające z pojawienia się w otoczeniu dziecka zmian i zjawisk istotnych dla jego bezpieczeństwa i harmonijnego rozwoju;</i>	
10	<i>systematyczne wspieranie rozwoju mechanizmów uczenia się dziecka, prowadzące do osiągnięcia przez nie umiejętności samodzielnego uczenia się</i>	Kształtowanie samodzielności, umiejętności samoorganizacji, odpowiedzialności, uważności, wytrwałości i dokładności to tylko niektóre z efektów edukacji w przyrodzie. Ważne, żeby nauczyciel potrafił te kompetencje zauważyć i wspierać przez praktyczne zadania w przyrodzie.

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Cele kształcenia – wymagania ogólne edukacji wczesnoszkolnej zostały opisane w odniesieniu do czterech obszarów rozwojowych dziecka: fizycznego, emocjonalnego, społecznego i poznawczego. Cele te uczeń osiąga w procesie wychowania i kształcenia przez rozwój prostych czynności praktycznych i intelektualnych w czynności bardziej złożone. Zbiór celów ogólnych przedstawia fundament, na którym oparta będzie początkowa praca na II etapie edukacyjnym w klasach IV–VIII: zachowania, sprawności, umiejętności i wiedzę początkową.

1. W zakresie fizycznego obszaru rozwoju uczeń osiąga:

1	<i>sprawności motoryczne i sensoryczne tworzące umiejętność skutecznego działania i komunikacji;</i>	(Miejsce na wpisanie własnych komentarzy)
2	<i>świadomość zdrowotną w zakresie higieny, pielęgnacji ciała, odżywiania się i trybu życia;</i>	
3	<i>umiejętność wykorzystania własnej aktywności ruchowej w różnych sferach działalności człowieka: zdrowotnej, sportowej, obronnej, rekreacyjnej i artystycznej;</i>	
4	<i>umiejętność respektowania przepisów gier, zabaw zespołowych i przepisów poruszania się w miejscach publicznych;</i>	
5	<i>umiejętność organizacji bezpiecznych zabaw i gier ruchowych.</i>	

2. W zakresie emocjonalnego obszaru rozwoju uczeń osiąga:

1	<i>umiejętność rozpoznawania i rozumienia swoich emocji i uczuć oraz nazywania ich;</i>	(Miejsce na wpisanie własnych komentarzy)
2	<i>umiejętność rozpoznawania, rozumienia i nazywania emocji oraz uczuć innych osób; potrzebę tworzenia relacji;</i>	
3	<i>umiejętność przedstawiania swych emocji i uczuć przy pomocy prostej wypowiedzi ustnej lub pisemnej, różnorodnych artystycznych form wyrazu;</i>	
4	<i>świadomość przeżywanych emocji i umiejętność panowania nad nimi oraz wyrażania ich w sposób umożliwiający współdziałanie w grupie oraz adaptację w nowej grupie;</i>	
5	<i>umiejętność odczuwania więzi uczuciowej i potrzebę jej budowania, w tym więzi z rodziną, społecznością szkoły i wspólnotą narodową;</i>	
6	<i>umiejętność uświadamiania sobie uczuć przeżywanych przez inne osoby z jednoczesną próbą zrozumienia, dlaczego one występują, a także różnicowania form ich wyrażania w zależności od wieku;</i>	
7	<i>umiejętność rozumienia odczuć zwierząt, wyrażania tych stanów za pomocą wypowiedzi ustnych i pisemnych oraz różnorodnych artystycznych form wyrazu</i>	

3. W zakresie społecznego obszaru rozwoju uczeń osiąga:

1	<i>świadomość wartości uznanych przez środowisko domowe, szkolne, lokalne i narodowe; potrzebę aktywności społecznej opartej o te wartości;</i>	(Miejsce na wpisanie własnych komentarzy)
2	<i>umiejętność nazywania poznanych wartości, oceny postępowania innych ludzi, odwoływania się w ocenie do przyjętych zasad i wartości;</i>	
3	<i>potrzebę i umiejętność identyfikowania się z grupami społecznymi, które dziecko reprezentuje, nazywania tych grup i ich charakterystycznych cech;</i>	
4	<i>umiejętność przyjmowania konsekwencji swojego postępowania;</i>	
5	<i>umiejętność tworzenia relacji, współdziałania, współpracy oraz samodzielnej organizacji pracy w małych grupach, w tym organizacji pracy przy wykorzystaniu technologii;</i>	
6	<i>umiejętność samodzielnego wyrażania swoich oczekiwań i potrzeb społecznych;</i>	
7	<i>umiejętność obdarzania szacunkiem koleżanek, kolegów i osoby dorosłe, w tym starsze oraz okazywania go za pomocą prostych form wyrazu oraz stosownego zachowania;</i>	
8	<i>umiejętność samodzielnej organizacji czasu przeznaczonego na odpoczynek indywidualny i w grupie;</i>	
9	<i>umiejętność dbania o bezpieczeństwo własne i innych uczestników grupy, w tym bezpieczeństwo związane z komunikacją za pomocą nowych technologii oraz bezpieczeństwo uczestnictwa w ruchu drogowym.</i>	

4. W zakresie poznawczego obszaru rozwoju uczeń osiąga:

1	<i>potrzebę i umiejętność samodzielnego, refleksyjnego, logicznego, krytycznego i twórczego myślenia;</i>	Spotkanie w kręgu podczas wychodnego, gdzie każdy uczeń może wypowiedzieć swoje zdanie, otworzyć nowy temat, wymienić się spostrzeżeniami. Ustalanie zadań w podgrupach, dyskusja w terenie – opowiadanie o tym co się zdarzyło, referowanie obserwacji.
2	<i>umiejętność poprawnego posługiwania się językiem polskim w mowie i piśmie, pozwalającą na samodzielną aktywność, komunikację i efektywną naukę;</i>	
3	<i>umiejętność czytania na poziomie umożliwiającym samodzielne korzystanie z niej w różnych sytuacjach życiowych, w tym kontynuowanie nauki na kolejnym etapie edukacyjnym i rozwijania swoich zainteresowań;</i>	
4	<i>umiejętność rozumienia i używania prostych komunikatów w języku obcym;</i>	Referowanie projektów i wyników badań dotyczących różnych tematów wokół edukacji w przyrodzie
5	<i>umiejętność rozumienia podstawowych pojęć i działań matematycznych, samodzielne korzystanie z nich w różnych sytuacjach życiowych, wstępnej matematyzacji wraz z opisem tych czynności: słowami, obrazem, symbolem;</i>	
6	<i>umiejętność stawiania pytań, dostrzegania problemów, zbierania informacji</i>	Umiejętności poprawnego posługiwania się językiem polskim ćwiczone w

	<i>potrzebnych do ich rozwiązania, planowania i organizacji działania, a także rozwiązywania problemów;</i>	rozmowach w kręgu i dyskusjach wewnątrz grupy
7	<i>umiejętność czytania prostych tekstów matematycznych, np. zadań tekstowych, łamigłówek i zagadek, symboli;</i>	
8	<i>umiejętność obserwacji faktów, zjawisk przyrodniczych, społecznych i gospodarczych, wykonywania eksperymentów i doświadczeń, a także umiejętność formułowania wniosków i spostrzeżeń;</i>	
9	<i>umiejętność rozumienia zależności pomiędzy składnikami środowiska przyrodniczego;</i>	
10	<i>umiejętność rozumienia legend, faktów historycznych, tradycji, elementów kultury materialnej i duchowej oraz pojęć i symboli z nimi związanych, takich jak: rodzina, dom, naród, ojczyzna, kraj;</i>	
11	<i>umiejętność uczestnictwa w kulturze oraz wyrażania swych spostrzeżeń i przeżyć za pomocą plastycznych, muzycznych i technicznych środków wyrazu, a także przy użyciu nowoczesnych technologii;</i>	
12	<i>umiejętność samodzielnej eksploracji świata, rozwiązywania problemów i stosowania nabytych umiejętności w nowych sytuacjach życiowych.</i>	

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Ogólne cele rozwoju ucznia, osiągnięte na zakończenie edukacji wczesnoszkolnej, są źródłem celów szczegółowych, opisanych w formie efektów. Uczeń ma je osiągać, realizując zadania, wymagające wielokierunkowej aktywności. Zakres tej aktywności wytyczają, wymienione w podstawie programowej, efekty kształcenia, przyporządkowane poszczególnym dyscyplinom naukowym. Przedstawienie efektów kształcenia w odniesieniu do dyscyplin naukowych jest pewnego rodzaju konwencją, potrzebną dla uzyskania przejrzystości opisu, a nie dyrektywą organizacyjną. Proces kształcenia na tym etapie ma charakter zintegrowany, a nie przedmiotowy.

1. Edukacja polonistyczna

1. Osiągnięcia w zakresie słuchania. Uczeń:

- a) *słucha z uwagą wypowiedzi nauczyciela, innych osób z otoczenia, w różnych sytuacjach życiowych, wymagających komunikacji i wzajemnego zrozumienia; okazuje szacunek wypowiadającej się osobie;*
- b) *wykonuje zadanie według usłyszanej instrukcji; zadaje pytania w sytuacji braku rozumienia lub braku pewności zrozumienia słuchanej wypowiedzi;*
- c) *słucha z uwagą lektur i innych tekstów czytanych przez nauczyciela, uczniów i inne osoby;*
- d) *słucha uważnie wypowiedzi osób podczas uroczystości, koncertów, przedstawień, świąt narodowych i innych zdarzeń kulturalnych; przejawia zachowanie adekwatne do sytuacji; słucha tekstów interpretowanych artystycznie, szuka własnych wzorców poprawnej artykulacji i interpretacji słownej w języku ojczystym;*
- e) *słucha i czeka na swoją kolej, panuje nad chęcią nagłego wypowiadania się, szczególnie w momencie wskazywania tej potrzeby przez drugą osobę.*

2. Osiągnięcia w zakresie mówienia. Uczeń:

- a) *wypowiada się płynnie, wyraziście, stosując adekwatne do sytuacji techniki języka mówionego: pauzy, zmianę intonacji, tempa i siły głosu;*
- b) *formułuje pytania dotyczące sytuacji zadaniowych, wypowiedzi ustnych nauczyciela, uczniów lub innych osób z otoczenia;*
- c) *wypowiada się w formie uporządkowanej i rozwiniętej na tematy związane z przeżyciami, zadaniem, sytuacjami szkolnymi, lekturą czy wydarzeniem kulturalnym;*
- d) *porządkuje swoją wypowiedź, poprawia w niej błędy, omawia treść przeczytanych tekstów i ilustracji; nadaje znaczenie i tytuł obrazom, a także fragmentom tekstów;*
- e) *układa w formie ustnej opowiadanie oraz składa ustne sprawozdanie z wykonanej pracy;*
- f) *recytuje wiersze oraz wygłasza z pamięci krótkie teksty prozatorskie;*
- g) *dobiera stosowną formę komunikacji werbalnej i własnego zachowania, wyrażającą empatię i szacunek do rozmówcy;*
- h) *wykonuje eksperymenty językowe, nadaje znaczenie czynnościom i doświadczeniom, tworząc charakterystyczne dla siebie formy wypowiedzi.*

3. Osiągnięcia w zakresie czytania. Uczeń:

- a) czyta płynnie, poprawnie i wyraziście na głos teksty zbudowane z wyrazów opracowanych w toku zajęć, dotyczące rzeczywistych doświadczeń dzieci i ich oczekiwań poznawczych;
- b) czyta w skupieniu po cichu teksty zapisane samodzielnie w zeszytach oraz teksty drukowane;
- c) wyodrębnia postacie i zdarzenia w utworach literackich, ustala kolejność zdarzeń, ich wzajemną zależność, odróżnia zdarzenia istotne od mniej istotnych, postacie główne i drugorzędne; wskazuje cechy i ocenia bohaterów, uzasadnia swą ocenę, wskazuje wydarzenie zmieniające postępowanie bohatera, określa nastrój w utworze; odróżnia elementy świata fikcji od realnej rzeczywistości; byty rzeczywiste od medialnych, byty realistyczne od fikcyjnych;
- d) wyszukuje w tekstach fragmenty według niego najpiękniejsze, najważniejsze, trudne do zrozumienia lub określone przez nauczyciela;
- e) eksperymentuje, przekształca tekst, układa opowiadania twórcze, np. dalsze losy bohatera, komponuje początek i zakończenie tekstu na podstawie ilustracji lub przeczytanego fragmentu utworu;
- f) wyróżnia w czytanych utworach literackich dialog, opowiadanie, opis;
- g) czyta samodzielnie wybrane książki.

4. Osiągnięcia w zakresie pisania. Uczeń:

- a) pisze odręcznie, czytelnie, płynnie, zdania i tekst ciągły, w jednej linii; rozmieszcza właściwie tekst ciągły na stronie zeszytu, sprawdza i poprawia napisany tekst;
- b) układa i zapisuje opowiadanie złożone z 6–10 poprawnych wypowiedzi w ramach zagadnień opracowanych podczas zajęć; opisuje np. osobę, przedmiot, element świata przyrody na podstawie własnych obserwacji lub lektury;
- c) pisze notatkę, życzenie, ogłoszenie, zaproszenie, podziękowanie, list; zapisuje adres nadawcy i odbiorcy; pisze krótkie teksty, wykorzystując aplikacje komputerowe;
- d) pisze z pamięci i ze słuchu; przestrzega poprawności ortograficznej w wyrazach poznanych i opracowanych podczas zajęć;
- e) stosuje poprawnie znaki interpunkcyjne na końcu zdania i przecinki przy wyliczaniu, zapisuje poznane i najczęściej stosowane skróty, w tym skróty matematyczne;
- f) porządkuje wyrazy w kolejności alfabetycznej według pierwszej i drugiej litery;
- g) zapisuje poprawnie liczebniki oraz wybrane, poznane w trakcie zajęć pojęcia dotyczące różnych dyscyplin naukowych;
- h) stosuje poprawną wielkość liter w zapisie tytułów utworów, książek, poznanych nazw geograficznych, imion i nazwisk;
- i) układa i zapisuje zdarzenia we właściwej kolejności, układa i zapisuje plan wypowiedzi.

5. Osiągnięcia w zakresie kształcenia językowego. Uczeń:

- a) wyróżnia w wypowiedziach zdania, w zdaniach wyrazy, w wyrazach samogłoski i spółgłoski;
- b) rozpoznaje zdania oznajmujące, pytające, rozkazujące w wypowiedziach ustnych i pisemnych;
- c) *przekształca zdania oznajmujące w pytania i odwrotnie* oraz zdania pojedyncze w złożone;
- d) rozróżnia rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki i stosuje je w poprawnej formie;
- e) *rozpoznaje wyrazy o znaczeniu przeciwnym, wyrazy pokrewne i o znaczeniu bliskoznacznym*;
- f) łączy wyrazy w wypowiedzenia i poprawnie formułuje zdanie pojedyncze i zdanie złożone;
- g) odróżnia i nazywa utwory wierszowane od pisanych prozą, określa, który tekst jest notatką, zagadką, listem, życzeniem, podziękowaniem, ogłoszeniem, opowiadaniem, opisem, listem.

6. Osiągnięcia w zakresie samokształcenia. Uczeń:

- a) podejmuje próby zapisu nowych, samodzielnie poznanych wyrazów i sprawdza poprawność ich zapisu, korzystając ze słownika ortograficznego;
- b) *korzysta z różnych źródeł informacji, np. atlasów, czasopism dla dzieci, słowników i encyklopedii czy zasobów internetu i rozwija swoje zainteresowania*;
- c) *wykorzystuje nabyte umiejętności do rozwiązywania problemów i eksploracji świata, dbając o własny rozwój i tworząc indywidualne strategie uczenia się*.

7. Propozycja lektur do wspólnego i indywidualnego czytania:

- a) Hans Christian Andersen, *Baśnie* (do wyboru);
- b) Justyna Bednarek, *Niesamowite przygody dziesięciu skarpetek* (czterech prawych i sześciu lewych);
- c) Jan Brzechwa, *Brzechwa dzieciom*;
- d) Alina Centkiewiczowa i Czesław Centkiewicz, *Zaczarowana zagroda*;
- e) Waldemar Cichoń, *Cukierku, ty łobuzie!*;
- f) Agnieszka Frączek, *Rany Julek! O tym, jak Julian Tuwim został poetą*;
- g) Mira Jaworczakowa, *Oto jest Kasia*;
- h) Grzegorz Kasdepke, *Detektyw Pozytywka*;
- i) Leszek Kołakowski, *Kto z was chciałby rozweselić pechowego nosorożca?*;
- j) Barbara Kosmowska, *Dziewczynka z parku*;
- k) Maria Krüger, *Karolcia*;
- l) Astrid Lindgren, *Dzieci z Bullerbyn*;

- m) Hugh Lofting, Doktor Dolittle i jego zwierzęta;
- n) Marcin Pałasz, Sposób na Elfa;
- o) Joanna Papużyńska, Asiunia;
- p) Danuta Parlak, Kapelusz Pani Wrony;
- q) Roman Pisarski, O psie, który jeździł koleją;
- r) Janina Porazińska, Pamiętnik Czarnego Noska;
- s) Maria Terlikowska, Drzewo do samego nieba;
- t) Julian Tuwim, Wiersze dla dzieci;
- u) Barbara Tylicka, O krakowskich psach i kleparskich kotach. Polskie miasta w baśni i legendzie;
- v) Danuta Wawiłow, Najpiękniejsze wiersze;
- w) Łukasz Wierzbicki, Afryka Kazika;
- x) Łukasz Wierzbicki, Dziadek i niedźwiadek.

2. Edukacja matematyczna

1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia stosunków przestrzennych i cech wielkościowych. Uczeń:
 - a) określa i prezentuje wzajemne położenie przedmiotów na płaszczyźnie i w przestrzeni; określa i prezentuje kierunek ruchu przedmiotów oraz osób; określa położenie przedmiotu na prawo/na lewo od osoby widzianej z przodu (także przedstawionej na fotografii czy obrazku);
 - b) porównuje przedmioty pod względem wyróżnionej cechy wielkościowej, np. długości czy masy; dokonuje klasyfikacji przedmiotów;
 - c) posługuje się pojęciami: pion, poziom, skos.
2. Osiągnięcia w zakresie rozumienia liczb i ich własności. Uczeń:
 - a) liczy (w przód i wstecz) od podanej liczby po 1, po 2, po 10 itp.;
 - b) odczytuje i zapisuje, za pomocą cyfr, liczby od zera do tysiąca oraz wybrane liczby do miliona (np. 1 500, 10 000, 800 000);
 - c) wyjaśnia znaczenie cyfr w zapisie liczby; wskazuje jedności, dziesiątki, setki itd., określa kolejność, posługując się liczbą porządkową;
 - d) porównuje liczby; porządkuje liczby od najmniejszej do największej i odwrotnie; rozumie sformułowania typu: liczba o 7 większa, liczba o 10 mniejsza; stosuje znaki: <, =, >.
3. Osiągnięcia w zakresie posługiwania się liczbami. Uczeń:

- a) wyjaśnia istotę działań matematycznych – dodawania, odejmowania, mnożenia, dzielenia oraz związki między nimi; korzysta intuicyjnie z własności działań;
- b) dodaje do podanej liczby w pamięci i od podanej liczby odejmuje w pamięci: liczbę jednocyfrową, liczbę 10, liczbę 100 oraz wielokrotności 10 i 100 (w prostszych przykładach);
- c) mnoży i dzieli w pamięci w zakresie tabliczki mnożenia; mnoży w pamięci przez 10 liczby mniejsze od 20; rozwiązuje równania z niewiadomą zapisaną w postaci okienka (uzupełnia okienko); stosuje własne strategie, wykonując obliczenia; posługuje się znakiem równości i znakami czterech podstawowych działań;
- d) dodaje i odejmuje liczby dwucyfrowe, zapisując w razie potrzeby częściowe wyniki działań lub, wykonując działania w pamięci, od razu podaje wynik; oblicza sumy i różnice większych liczb w prostych przykładach typu: $250 + 50$, $180 - 30$; mnoży liczby dwucyfrowe przez 2, zapisując, jeśli ma taką potrzebę, częściowe wyniki działań; przy obliczeniach stosuje własne strategie.

4. Osiągnięcia w zakresie czytania tekstów matematycznych. Uczeń:

- a) analizuje i rozwiązuje zadania tekstowe proste i wybrane złożone; *dostrzega problem matematyczny oraz tworzy własną strategię jego rozwiązania, odpowiednią do warunków zadania*; opisuje rozwiązanie za pomocą działań, równości z okienkiem, rysunku lub w inny wybrany przez siebie sposób;
- b) układa zadania i je rozwiązuje, *tworzy łamigłówki matematyczne, wykorzystuje w tym procesie własną aktywność artystyczną, techniczną, konstrukcyjną*; wybrane działania realizuje za pomocą prostych aplikacji komputerowych.

5. Osiągnięcia w zakresie rozumienia pojęć geometrycznych. Uczeń:

- a) *rozpoznaje – w naturalnym otoczeniu (w tym na ścianach figur przestrzennych) i na rysunkach – figury geometryczne: prostokąt, kwadrat, trójkąt, koło; wyodrębnia te figury spośród innych figur*; kreśli przy linijce odcinki i łamane; rysuje odręcznie prostokąty (w tym kwadraty), wykorzystując sieć kwadratową;
- b) *mierzy długości odcinków, boków figur geometrycznych itp.; podaje wynik pomiaru, posługując się jednostkami długości: centymetr, metr, milimetr; wyjaśnia związki między jednostkami długości; posługuje się wyrażeniami dwumianowanymi; wyjaśnia pojęcie kilometr*;
- c) *mierzy obwody różnych figur za pomocą narzędzi pomiarowych, także w kontekstach z życia codziennego*; oblicza obwód trójkąta i prostokąta (w tym także kwadratu) o danych bokach;
- d) *dostrzega symetrię w środowisku przyrodniczym, w sztuce użytkowej i innych wytworach człowieka obecnych w otoczeniu dziecka*.

6. Osiągnięcia w zakresie stosowania matematyki w sytuacjach życiowych oraz w innych obszarach edukacji. Uczeń:

- a) *klasyfikuje obiekty i różne elementy środowiska społeczno-przyrodniczego z uwagi na wyodrębnione cechy; dostrzega rytm w środowisku przyrodniczym, sztuce użytkowej i innych wytworach człowieka, obecnych w środowisku dziecka;*
- b) *dzieli na dwie i cztery równe części, np. kartkę papieru, czekoladę; używa pojęć: połowa, dwa i pół, cztery równe części, czwarta część lub ćwierć;*
- c) *wykonuje obliczenia pieniężne; zamienia złote na grosze i odwrotnie, rozróżnia nominały na monetach i banknotach, wskazuje różnice w ich sile nabywczej;*
- d) *odczytuje godziny na zegarze ze wskazówkami oraz elektronicznym (wyświetlającym cyfry w systemie 24-godzinnym); wykonuje proste obliczenia dotyczące czasu; posługuje się jednostkami czasu: doba, godzina, minuta, sekunda; posługuje się stoperem, aplikacjami telefonu, tabletu, komputera; zapisuje daty np. swojego urodzenia lub datę bieżącą; posługuje się kalendarzem; odczytuje oraz zapisuje znaki rzymskie co najmniej do XII;*
- e) *mierzy temperaturę za pomocą termometru oraz odczytuje ją;*
- f) *dokonuje obliczeń szacunkowych w różnych sytuacjach życiowych;*
- g) *waży; używa określeń: kilogram, dekagram, gram, tona; zna zależności między tymi jednostkami; odmierza płyny; używa określeń: litr, pół litra, ćwierć litra;*
- h) *wykorzystuje warcaby, szachy i inne gry planszowe lub logiczne do rozwijania umiejętności myślenia strategicznego, logicznego, rozumienia zasad itd.; przekształca gry, tworząc własne strategie i zasady organizacyjne;*
- i) *wykorzystuje nabyte umiejętności do rozwiązywania problemów, działań twórczych i eksploracji świata, dbając o własny rozwój i tworząc indywidualne strategie uczenia się.*

3. Edukacja społeczna

1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia środowiska społecznego. Uczeń:

- a) *identyfikuje się z grupą społeczną, do której należy: rodzina, klasa w szkole, drużyna sportowa, społeczność lokalna, naród; respektuje normy i reguły postępowania w tych grupach;*
- b) *wyjaśnia, iż wszyscy ludzie posiadają prawa i obowiązki, wymienia własne prawa i obowiązki, przestrzega ich i stosuje je w codziennym życiu;*
- c) *przyjmuje konsekwencje swojego uczestnictwa w grupie i własnego w niej postępowania w odniesieniu do przyjętych norm i zasad;*
- d) *ocenia swoje postępowanie i innych osób, odnosząc się do poznanych wartości, takich jak: godność, honor, sprawiedliwość, obowiązkowość, odpowiedzialność, przyjaźń, życzliwość, umiar, powściągliwość, pomoc, zadośćuczynienie, przepraszanie, uznanie, uczciwość, wdzięczność oraz inne, respektowane przez środowisko szkolne;*

- e) przedstawia siebie i grupę, do której należy, zapisuje swój adres, adres szkoły, zawód i miejsce pracy rodziców; posługuje się danymi osobistymi wyłącznie w sytuacjach bezpiecznych dla siebie i reprezentowanych osób; jest powściągliwy w używaniu takich danych w sytuacjach nowych i wirtualnych;
- f) *rozpoznaje i nazywa wybrane grupy społeczne, do których nie należy, a które wzbudzają jego zainteresowanie, np. drużyny i kluby sportowe, zespoły artystyczne, a także inne narodowości;*
- g) opowiada ciekawostki historyczne dotyczące regionu, kraju, wyróżniając w nich postaci fikcyjne i realne;
- h) *stosuje pojęcia: porozumienie, umowa; uczestniczy w wyborach samorządu uczniowskiego w klasie, w szkole; wymienia przykłady powstałych w efekcie porozumień i umów grup społecznych, np. stowarzyszenia pomocy chorym i niepełnosprawnym dzieciom, organizacje ekologiczne, a także stowarzyszenia dużych grup społecznych, jak miasta i państwa czy Unia Europejska;*
- i) szanuje zwyczaje i tradycje różnych grup społecznych i narodów, przedstawia i porównuje zwyczaje ludzi, np. dotyczące świąt w różnych regionach Polski, a także w różnych krajach;
- j) *wykorzystuje pracę zespołową w procesie uczenia się, w tym przyjmując rolę lidera zespołu i komunikuje się za pomocą nowych technologii.*

2. Osiągnięcia w zakresie orientacji w czasie historycznym. Uczeń:

- a) opowiada o legendarnym powstaniu państwa polskiego, wyjaśnia związek legendy z powstaniem godła i barw narodowych, przedstawia wybrane legendy dotyczące regionu, w którym mieszka lub inne;
- b) rozpoznaje: *godło*, barwy, *hymn narodowy*, mundur wojskowy, wybrane stroje ludowe, np. związane z regionem Polski, w którym mieszka;
- c) uczestniczy w świątach narodowych i innych ważnych dniach pamięci narodowej; wykonuje kokardę narodową, biało-czerwony proporczyk; zachowuje się godnie i z szacunkiem podczas śpiewania lub słuchania hymnu, wciągania flagi na maszt itp.;
- d) rozpoznaje i nazywa patrona szkoły, miejscowości, w której mieszka, wyjaśnia pojęcie „patron”, wymienia imiona i nazwiska, np. pierwszego władcy i króla Polski, obecnego prezydenta Polski, wymienia nazwę pierwszej stolicy Polski;
- e) *wyjaśnia znaczenie wybranych zwyczajów i tradycji polskich;*
- f) *opisuje znaczenie dorobku minionych epok w życiu człowieka, jest świadomy, że stosuje w swej aktywności ten dorobek, np. cyfry arabskie i rzymskie, papier, mydło, instrumenty muzyczne itp.;*
- g) *opowiada historię własnej rodziny, przedstawia wybrane postacie i prezentuje informacje o wielkich Polakach: królowa Jadwiga, król Stefan Batory, astronom Mikołaj Kopernik, noblistka Maria Skłodowska-Curie, alpinistka Wanda Rutkiewicz, papież Jan Paweł II, nauczycielka – cichociemna gen. Elżbieta Zawacka „Zo”.*

4. Edukacja przyrodnicza

1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia środowiska przyrodniczego. Uczeń:

- a) rozpoznaje w swoim otoczeniu popularne gatunki roślin i zwierząt, w tym zwierząt hodowlanych, a także gatunki objęte ochroną;
- b) rozpoznaje i wyróżnia cechy ekosystemów, takich jak: łąka, jezioro, rzeka, morze, pole, staw, las, las gospodarczy; określa składowe i funkcje ekosystemu na wybranym przykładzie, np. las, warstwy lasu, polany, torfowiska, martwe drzewo w lesie;
- c) rozpoznaje wybrane zwierzęta i rośliny, których w naturalnych warunkach nie spotyka się w polskim środowisku przyrodniczym;
- d) odszukuje w różnych dostępnych zasobach, w tym internetowych, informacje dotyczące środowiska przyrodniczego, potrzebne do wykonania zadania, ćwiczenia;
- e) prowadzi proste hodowle roślin, przedstawia zasady opieki nad zwierzętami, domowymi, hodowlanymi i innymi;
- f) planuje, wykonuje proste obserwacje, doświadczenia i eksperymenty dotyczące obiektów i zjawisk przyrodniczych, tworzy notatki z obserwacji, wyjaśnia istotę obserwowanych zjawisk według procesu przyczynowo-skutkowego i czasowego;
- g) chroni przyrodę, wskazuje wybrane miejsca ochrony przyrody oraz parki narodowe, pomniki przyrody w najbliższym otoczeniu – miejscowości, regionie;
- h) segreguje odpady i ma świadomość przyczyn i skutków takiego postępowania.

2. Osiągnięcia w zakresie funkcji życiowych człowieka, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i odpoczynku. Uczeń:

- a) przedstawia charakterystykę wybranych zajęć i zawodów ludzi znanych z miejsca zamieszkania oraz zawodów użyteczności publicznej: nauczyciel, żołnierz, policjant, strażak, lekarz, pielęgniarz czy leśnik, a ponadto rozumie istotę pracy w służbach mundurowych i medycznych;
- b) posługuje się numerami telefonów alarmowych, formułuje komunikat – wezwanie o pomoc: Policji, Pogotowia Ratunkowego, Straży Pożarnej;
- c) posługuje się danymi osobowymi w kontakcie ze służbami mundurowymi i medycznymi, w sytuacji zagrożenia zdrowia i życia;
- d) dba o higienę oraz estetykę własną i otoczenia;
- e) reaguje stosownym zachowaniem w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa, zdrowia jego lub innej osoby;
- f) wymienia wartości odżywcze produktów żywnościowych; ma świadomość znaczenia odpowiedniej diety dla utrzymania zdrowia, ogranicza spożywanie posiłków o niskich wartościach odżywczych i niezdrowych, zachowuje umiar w spożywaniu produktów słodzonych, zna konsekwencje zjadania ich w nadmiarze;
- g) przygotowuje posiłki służące utrzymaniu zdrowia;
- h) ubiera się odpowiednio do stanu pogody, poszukuje informacji na temat pogody, wykorzystując np. internet;
- i) rozdziela podstawowe znaki drogowe, stosuje przepisy bezpieczeństwa w ruchu drogowym i miejscach publicznych; przestrzega zasad zachowania się w środkach publicznego transportu zbiorowego;

- j) stosuje się do zasad bezpieczeństwa w szkole, odnajduje drogę ewakuacyjną, rozpoznaje znaki i symbole informujące o różnych rodzajach niebezpieczeństw oraz zachowuje się zgodnie z informacją w nich zawartą; *stosuje zasady bezpiecznej zabawy w różnych warunkach i porach roku;*
- k) *ma świadomość istnienia zagrożeń ze środowiska naturalnego, np. nagła zmiana pogody, huragan, ulewne deszcze, burza, susza oraz ich następstwa: powódź, pożar, piorun; określa odpowiednie sposoby zachowania się człowieka w takich sytuacjach;*
- l) *ma świadomość obecności nieprawdziwych informacji, np. w przestrzeni wirtualnej, publicznej; sprawdza informacje, zadając pytania nauczycielowi, rodzicom, policjantowi;*
- m) *stosuje zasady bezpieczeństwa podczas korzystania z urządzeń cyfrowych, rozumie i respektuje ograniczenia związane z czasem pracy z takimi urządzeniami, oraz stosuje zasady etykiety;*
- n) *ma świadomość, iż nieodpowiedzialne korzystanie z technologii ma wpływ na utratę zdrowia człowieka;*
- o) *ma świadomość pozytywnego znaczenia technologii w życiu człowieka.*

3. Osiągnięcia w zakresie rozumienia przestrzeni geograficznej. Uczeń:

- a) *określa położenie i warunki naturalne swojej miejscowości oraz okolicy, opisuje charakterystyczne formy terenu, składniki przyrody, charakterystyczne miejsca, np. miejsca pamięci narodowej, najważniejsze zakłady pracy, w tym ważniejsze przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe, interesujące zabytki, pomniki, tereny rekreacyjne, parki krajobrazowe, parki narodowe;*
- b) *wskazuje na mapie fizycznej Polski jej granice, główne miasta, rzeki, nazwy krain geograficznych;*
- c) *czyta proste plany, wskazuje kierunki główne na mapie, odczytuje podstawowe znaki kartograficzne map, z których korzysta; za pomocą komputera, wpisując poprawnie adres, wyznacza np. trasę przejazdu rowerem;*
- d) *wymienia nazwę stolicy Polski i charakterystyczne obiekty, wyjaśnia znaczenie stolicy dla całego kraju, wskazuje na mapie jej położenie;*
- e) *przedstawia charakterystyczne dla Polski dyscypliny sportowe, gospodarcze lub inne np. artystyczną działalność człowieka, w której Polska odnosi sukcesy lub z niej słynie;*
- f) *wyznacza kierunki główne w terenie na podstawie cienia, określa, z którego kierunku wieje wiatr, rozpoznaje charakterystyczne rodzaje opadów;*
- g) *przedstawia położenie Ziemi w Układzie Słonecznym.*

5. Edukacja plastyczna

1. Osiągnięcia w zakresie percepcji wizualnej, obserwacji i doświadczeń. Uczeń:

- a) *wyróżnia w obrazach, ilustracjach, impresjach plastycznych, plakatach, na fotografiach:*
 1. *kształty obiektów – nadaje im nazwę i znaczenie, podaje części składowe,*

2. *wielkości i proporcje, położenie obiektów i elementów złożonych, różnice i podobieństwa w wyglądzie tego samego przedmiotu w zależności od położenia i zmiany stanowiska osoby patrzącej na obiekt,*
 3. *barwę, walor różnych barw, różnice walorowe w zakresie jednej barwy, fakturę,*
 4. *cechy charakterystyczne i indywidualne ludzi w zależności od wieku, płci, typu budowy; cechy charakterystyczne zwierząt, różnice w budowie, kształcie, ubarwieniu, sposobach poruszania się;*
- b) *określa w swoim otoczeniu kompozycje obiektów i zjawisk, np. zamknięte (mozaiki na dywanie, rytmy na przedmiotach użytkowych), otwarte (chmury, papiery ozdobne, pościel, firany), kompozycje o budowie symetrycznej.*
2. Osiągnięcia w zakresie działalności ekspresji twórczej. Uczeń:
- a) *rysuje kredką, kredą, ołówkiem, patykiem (płaskim i okrągłym), piórem, węglem, mazakiem;*
 - b) *maluje farbami, tuszami przy użyciu pędzli (płaskich, okrągłych), palców, stempli;*
 - c) *wydziera, wycina, składa, przylepia, wykorzystując gazetę, papier kolorowy, makulaturę, karton, ścinki tekstylne itp.;*
 - d) *modeluje (lepi i konstruuje) z gliny, modeliny, plasteliny, mas papierowych i innych, zarówno z materiałów naturalnych i przemysłowych;*
 - e) *powiela za pomocą kalki, tuszu, farby, stempla wykonanego, np. z korka i innych tworzyw, a także przy pomocy prostych programów komputerowych;*
 - f) *wykonuje prace, modele, rekwizyty, impresje plastyczne potrzebne do aktywności artystycznej i naukowej;*
 - g) *wykonuje prace i impresje plastyczne jako formy przekazania i przedstawienia uczuć, nastrojów i zachowań (np. prezent, zaproszenie);*
 - h) *ilustruje sceny i sytuacje (realne i fantastyczne) inspirowane wyobraźnią, baśnią, opowiadaniem i muzyką; korzysta z narzędzi multimedialnych;*
 - i) *tworzy przy użyciu prostej aplikacji komputerowej, np. plakaty, ulotki i inne wytwory.*
3. Osiągnięcia w zakresie recepcji sztuk plastycznych. Uczeń:
- a) *nazywa dziedziny sztuk plastycznych, np. malarstwo, rzeźbę, w tym dziedziny sztuki użytkowej, np. meblarstwo, tkactwo, ceramikę, hafciarstwo, architekturę, grafikę komputerową;*
 - b) *rozpoznaje i nazywa podstawowe gatunki dzieł malarskich i graficznych: pejzaż, portret, scena rodzajowa; nazywa wybrane przykłady dzieł znanych artystów: malarzy, rzeźbiarzy, architektów z regionu swego pochodzenia lub innych;*
 - c) *wyjaśnia pojęcia: oryginał czy kopia obrazu lub rzeźby; miniatura obrazu lub rzeźby; reprodukcja itp.; wskazuje miejsca prezentacji sztuk plastycznych.*

6. Edukacja techniczna

1. Osiągnięcia w zakresie organizacji pracy. Uczeń:
- a) *planuje i realizuje własne projekty/prace; realizując te projekty/prace współdziała w grupie;*

- b) *wyjaśnia znaczenie oraz konieczność zachowania ładu, porządku i dobrej organizacji miejsca pracy ze względów bezpieczeństwa;*
 - c) *ocenia projekty/prace, wykorzystując poznane i zaakceptowane wartości: systematyczność działania, pracowitość, konsekwencja, gospodarność, oszczędność, umiar w odniesieniu do korzystania z czasu, materiałów, narzędzi i urządzeń;*
 - d) *organizuje pracę, wykorzystuje urządzenia techniczne i technologie; zwraca uwagę na zdrowie i zachowanie bezpieczeństwa, z uwzględnieniem selekcji informacji, wykonywania czynności użytecznych lub potrzebnych.*
2. *Osiągnięcia w zakresie znajomości informacji technicznej, materiałów i technologii wytwarzania. Uczeń:*
- a) *odczytuje podstawowe informacje techniczne i stosuje w działaniu sposoby użytkowania: materiału, narzędzi, urządzenia zgodnie z instrukcją, w tym multimedialną;*
 - b) *wykonuje przedmioty użytkowe, w tym dekoracyjne i modele techniczne:*
 - 1. *z zastosowaniem połączeń nierozłącznych: sklejanie klejem, wiązanie, szycie lub zszywanie zszywkami, sklejanie taśmą itp.,*
 - 2. *używając połączeń rozłącznych: spinanie spinaczami biurowymi, wiązanie sznurkiem lub wstążką ozdobną,*
 - 3. *bez użycia kleju, taśm, zszywek, np. wybrane modele technik origami, modele kartonowe nacinane,*
 - 4. *z wykorzystaniem prądu elektrycznego: lampion, dekoracja świąteczna;*
 - c) *stosuje poznaną technologię przy wykonywaniu przedmiotów użytkowych lub montowaniu wybranych modeli urządzeń technicznych;*
 - d) *wykonuje przedmiot/model/pracę według własnego planu i opracowanego sposobu działania.*
3. *Osiągnięcia w zakresie stosowania narzędzi i obsługi urządzeń technicznych. Uczeń:*
- a) *wyjaśnia działanie i funkcję narzędzi i urządzeń wykorzystywanych w gospodarstwie domowym i w szkole;*
 - b) *posługuje się bezpiecznie prostymi narzędziami pomiarowymi, urządzeniami z gospodarstwa domowego, a także urządzeniami dostępnymi w szkole.*

7. Edukacja informatyczna

1. *Osiągnięcia w zakresie rozumienia, analizowania i rozwiązywania problemów. Uczeń:*
- a) *układa w logicznym porządku: obrazki, teksty, polecenia (instrukcje) składające się m.in. na codzienne czynności;*
 - b) *tworzy polecenie lub sekwencje poleceń dla określonego planu działania prowadzące do osiągnięcia celu;*
 - c) *rozwiązuje zadania, zagadki i łamigłówki prowadzące do odkrywania algorytmów.*
2. *Osiągnięcia w zakresie programowania i rozwiązywania problemów z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych. Uczeń:*

- a) *programuje wizualnie: proste sytuacje lub historyjki według pomysłów własnych i pomysłów opracowanych wspólnie z innymi uczniami, pojedyncze polecenia, a także ich sekwencje sterujące obiektem na ekranie komputera bądź innego urządzenia cyfrowego;*
 - b) *tworzy proste rysunki, dokumenty tekstowe, łącząc tekst z grafiką, np. zaproszenia, dyplomy, ulotki, ogłoszenia; powiększa, zmniejsza, kopiuje, wkleja i usuwa elementy graficzne i tekstowe – doskonali przy tym umiejętności pisanie, czytania, rachowania i prezentowania swoich pomysłów;*
 - c) *zapisuje efekty swojej pracy we wskazanym miejscu.*
3. *Osiągnięcia w zakresie posługiwania się komputerem, urządzeniami cyfrowymi i sieciami komputerowymi. Uczeń:*
- a) *posługuje się komputerem lub innym urządzeniem cyfrowym oraz urządzeniami zewnętrznymi przy wykonywaniu zadania;*
 - b) *kojarzy działanie komputera lub innego urządzenia cyfrowego z efektami pracy z oprogramowaniem;*
 - c) *korzysta z udostępnionych mu stron i zasobów internetowych.*
4. *Osiągnięcia w zakresie rozwijania kompetencji społecznych. Uczeń:*
- a) *współpracuje z uczniami, wymienia się z nimi pomysłami i doświadczeniami, wykorzystując technologię;*
 - b) *wykorzystuje możliwości technologii do komunikowania się w procesie uczenia się.*
5. *Osiągnięcia w zakresie przestrzegania prawa i zasad bezpieczeństwa. Uczeń:*
- a) *posługuje się udostępnioną mu technologią zgodnie z ustalonymi zasadami;*
 - b) *rozdziela pożądane i niepożądane zachowania innych osób (również uczniów) korzystających z technologii, zwłaszcza w sieci internet;*
 - c) *przestrzega zasad dotyczących korzystania z efektów pracy innych osób i związanych z bezpieczeństwem w internecie.*

8. Edukacja muzyczna

1. *Osiągnięcia w zakresie słuchania muzyki. Uczeń:*
- a) *słucha, poszukuje źródeł dźwięku i je identyfikuje;*
 - b) *słucha muzyki w połączeniu z aktywnością ruchową, gestami dźwiękotwórczymi: klaskanie, pstrykanie, tupanie, uderzanie o uda itp. oraz z towarzyszeniem prostych opracowań instrumentalnych;*
 - c) *reaguje na sygnały muzyczne w różnych sytuacjach zadaniowych;*
 - d) *odróżnia dźwięki muzyki, np. wysokie – niskie, długie – krótkie, ciche – głośne, głosy ludzkie: sopran, bas; odróżnia i nazywa wybrane instrumenty muzyczne;*
 - e) *rozdziela muzykę wykonywaną przez solistę, chór, orkiestrę;*

- f) rozróżnia na podstawie słuchanego utworu muzykę: smutną, wesołą, skoczną, marszową itp.;
- g) słucha w skupieniu krótkich utworów muzycznych.

2. Osiągnięcia w zakresie ekspresji muzycznej. Śpiew. Uczeń:

- a) śpiewa różne zestawy głosek, sylaby, wykorzystuje poznane melodie i tworzy własne, naśladuje odgłosy zwierząt;
- b) nuci poznane melodie, śpiewa piosenki podczas zabawy, nauki, uroczystości szkolnych, świąt w tym świąt narodowych;
- c) śpiewa śpiewanki, piosenki i pieśni charakterystyczne dla tradycji i zwyczajów polskich, kilka utworów patriotycznych i historycznych;
- d) śpiewa dbając o prawidłową postawę, artykulację i oddech, przy zachowaniu naturalnej skali głosu;
- e) rozpoznaje i śpiewa hymn Polski;
- f) śpiewa kilka wybranych krótkich piosenek w języku obcym.

3. Improwizacja ruchowa, rytmika i taniec. Uczeń:

- a) przedstawia ruchem treść muzyczną (np. dynamikę, nastrój, wysokość dźwięku, tempo, artykulację) oraz treść pozamuzyczną (np. fabułę, odczucia, przekład znaczeniowy słów);
- b) interpretuje ruchem schematy rytmiczne;
- c) tworzy improwizacje ruchowe inspirowane wyliczankami, rymowanymi i rytmizowanymi tekstami;
- d) wykonuje pląsy;
- e) porusza się i tańczy według utworzonych przez siebie układów ruchowych, z rekwizytem, bez rekwizytu do muzyki i przy muzyce;
- f) tworzy sekwencje i układy poruszania się do ulubionych przez siebie utworów muzycznych, wykorzystuje je do animacji i zabawy w grupie;
- g) tańczy według układów ruchowych charakterystycznych dla wybranych tańców (w tym integracyjnych, ludowych polskich oraz innych krajów Europy i świata).

4. Gra na instrumentach muzycznych. Uczeń:

- a) gra zadane przez nauczyciela i własne schematy rytmiczne;
- b) wykonuje tematy rytmiczne wybranych, znanych utworów muzycznych (ludowych, popularnych, dziecięcych, klasycznych, wokalnych, instrumentalnych, polskich i zagranicznych) z użyciem instrumentów perkusyjnych;
- c) realizuje schematy i tematy rytmiczne, eksperymentuje przy użyciu np. patyczków, pudełek, papieru, trawy, piszczałek, gwizdków, kogucików na wodę;
- d) wykonuje instrumenty m.in. z materiałów naturalnych i innych oraz wykorzystuje tak powstałe instrumenty do akompaniamentu, realizacji dźwięku podczas zabaw i zadań edukacyjnych, organizacji koncertów i przedstawień teatralnych;

- e) *wykonuje akompaniament do śpiewu, stosuje gesty dźwiękotwórcze (np. tupanie, klaskanie, pstrykanie, uderzanie o uda);*
- f) *eksperymentuje i poszukuje dźwięków, fragmentów znanych melodii przy użyciu np. dzwonków, ksylofonu, fletu podłużnego, flażoletu – flecika polskiego;*
- g) *gra melodie piosenek i utworów instrumentalnych, do wyboru: na dzwonkach, ksylofonie, flecie podłużnym, flażolecie – fleciku polskim lub innych.*

5. *Osiągnięcia w zakresie znajomości form zapisu dźwięku. Uczeń:*

- a) *wyjaśnia różne formy zapisu dźwięków, muzyki, np. nagranie przy pomocy komputera, dyktafonu, telefonu, czy zapis przy pomocy notacji muzycznej;*
- b) *zapisuje w zabawie z instrumentami perkusyjnymi dźwięki np. poprzez układ piktogramów, klocek rytmicznych, kolorów, liczb, czy obrazków; szyfruje, koduje, wykorzystuje utworzony zapis w zabawie;*
- c) *korzysta z wybranego zapisu melodii w czasie gry na instrumencie: dzwonkach, ksylofonie, flecie podłużnym, flażolecie – fleciku polskim.*

9. Wychowanie fizyczne

1. *Osiągnięcia w zakresie utrzymania higieny osobistej i zdrowia. Uczeń:*

- a) *utrzymuje w czystości ręce i całe ciało, przebiera się przed zajęciami ruchowymi i po ich zakończeniu; wykonuje te czynności samodzielnie i w stosownym momencie;*
- b) *dostosowuje strój do rodzaju pogody i pory roku w trakcie zajęć ruchowych odpowiednio na świeżym powietrzu i w pomieszczeniu;*
- c) *wyjaśnia znaczenie ruchu w procesie utrzymania zdrowia;*
- d) *przygotowuje we właściwych sytuacjach i w odpowiedni sposób swoje ciało do wykonywania ruchu;*
- e) *ma świadomość znaczenia systematyczności i wytrwałości w wykonywaniu ćwiczeń;*
- f) *uznaje, że każdy człowiek ma inne możliwości w zakresie sprawności fizycznej, akceptuje sytuację dzieci, które z uwagi na chorobę nie mogą być sprawne w każdej formie ruchu.*

2. *Osiągnięcia w zakresie sprawności motorycznych. Uczeń:*

- a) *przyjmuje podstawowe pozycje do ćwiczeń: postawa zasadnicza, rozkrok, wykrok, zakrok, stanie jedno nogę, klęk podparty, przysiad podparty, podpór przodem, podpór tyłem, siad klęczny, skrzyżny, skulony, prosty;*
- b) *pokonuje w biegu przeszkody naturalne i sztuczne, biega z wysokim unoszeniem kolan, biega w połączeniu ze skokiem, przenoszeniem przyborów np. piłki, pałeczki, z rzutem do celu ruchomego i nieruchomego, bieg w różnym tempie, realizuje marszobieg;*

- c) *rzuca i podaje jednorącz, w miejscu i ruchu, oburącz do przodu, znad głowy, piłką małą i dużą, rzuca małymi przyborami na odległość i do celu, skacze jedno- i obunóż ze zmianą tempa, kierunku, pozycji ciała, skacze w dal dowolnym sposobem, skacze przez skakankę, wykonuje przeskok zawrotny przez ławeczkę, naskoki i zeskoki, skoki zajęcze;*
- d) *wykonuje ćwiczenia zwinnościowe:*
 - 1. *skłony, skrętoskłony, przetoczenie, czołganie, podciąganie,*
 - 2. *czworakowanie ze zmianą kierunku i tempa ruchu,*
 - 3. *wspina się,*
 - 4. *mocowanie w pozycjach niskich i wysokich,*
 - 5. *podnoszenie i przenoszenie przyborów;*
- e) *wykonuje przewrót w przód z przysiadu podpartego;*
- f) *wykonuje ćwiczenia równoważne bez przyboru i z przyborem np. na ławeczce gimnastycznej;*
- g) *samodzielnie wykonuje ćwiczenia prowadzące do zapobiegania wadom postawy.*

3. *Osiągnięcia w zakresie różnych form rekreacyjno-sportowych. Uczeń:*

- a) *organizuje zespołową zabawę lub grę ruchową z wykorzystaniem przyboru lub bez;*
- b) *zachowuje powściągliwość w ocenie sprawności fizycznej koleżanek i kolegów – uczestników zabawy, respektuje ich prawo do indywidualnego tempa rozwoju, radzi sobie w sytuacji przegranej i akceptuje zwycięstwo, np. drużyny przeciwnej, gratuluje drużynie zwycięskiej sukcesu;*
- c) *respektuje przepisy, reguły zabaw i gier ruchowych, przepisy ruchu drogowego w odniesieniu do pieszych, rowerzystów, rolkarzy, biegaczy i innych osób, których poruszanie się w miejscu publicznym może stwarzać zagrożenie bezpieczeństwa;*
- d) *uczestniczy w zabawach i grach zespołowych, z wykorzystaniem różnych rodzajów piłek;*
- e) *wykonuje prawidłowo elementy charakterystyczne dla gier zespołowych: rzuty i chwyt ringo, podania piłki do partnera jednorącz i oburącz w miejscu lub w ruchu, odbicia piłki, kozłowanie w miejscu i w ruchu, podania piłki w miejscu i w ruchu, prowadzenie piłki, strzał do celu;*
- f) *układa zespołowe zabawy ruchowe i w nich uczestniczy, ma świadomość, iż sukces w takiej zabawie odnosi się dzięki sprawności, zaradności i współdziałaniu;*
- g) *jeździ na dostępnym sprzęcie sportowym, np. hulajnodze, rolkach, rowerze, sankach, łyżwach.*

10. Edukacja językowa. Język obcy nowożytny

1. *Uczeń posługuje się bardzo podstawowym zasobem środków językowych dotyczących jego samego i jego najbliższego otoczenia, umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów:*
 - a) *ja i moi bliscy (rodzina, przyjaciele);*
 - b) *moje miejsce zamieszkania (mój dom, moja miejscowość);*
 - c) *moja szkoła;*
 - d) *popularne zawody;*
 - e) *mój dzień, moje zabawy;*
 - f) *jedzenie;*
 - g) *sklep;*
 - h) *mój czas wolny i wakacje;*
 - i) *święta i tradycje, mój kraj;*
 - j) *sport;*
 - k) *moje samopoczucie;*
 - l) *przyroda wokół mnie;*
 - m) *świat baśni i wyobraźni.*
2. *Uczeń rozumie bardzo proste wypowiedzi ustne, artykułowane wyraźnie i powoli, w standardowej odmianie języka:*
 - a) *reaguje na polecenia;*
 - b) *rozumie sens krótkich wypowiedzi, opowiadań, bajek i historyjek oraz prostych piosenek i wierszyków, szczególnie gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami, dodatkowymi dźwiękami;*
 - c) *znajduje w wypowiedzi określone informacje.*
3. *Uczeń rozumie wyrazy oraz jedno- lub kilkuzdaniowe, bardzo proste wypowiedzi pisemne (np. historyjki obrazkowe z tekstem, opowiadania):*
 - a) *rozumie ogólny sens tekstu, szczególnie gdy jest wspierany obrazem lub dźwiękiem;*
 - b) *znajduje w wypowiedzi określone informacje.*
4. *W zakresie wypowiedzi ustnych uczeń:*
 - a) *powtarza wyrazy i proste zdania;*
 - b) *tworzy bardzo proste i krótkie wypowiedzi według wzoru, np. nazywa obiekty z otoczenia i opisuje je, nazywa czynności;*

- c) *recytuje wiersze, rymowanki, odgrywa dialogi, śpiewa piosenki – samodzielnie lub w grupie np. w realizacji małych form teatralnych;*
 - d) *używa poznanych wyrazów i zwrotów podczas zabawy.*
5. W zakresie wypowiedzi pisemnych uczniów:
- a) *przepisuje wyrazy i proste zdania;*
 - b) *pisze pojedyncze wyrazy i zwroty;*
 - c) *pisze bardzo proste i krótkie zdania według wzoru i samodzielnie.*
6. W zakresie reagowania uczniów:
- a) *reaguje werbalnie i niewerbalnie na polecenia;*
 - b) *przedstawia siebie i inne osoby – mówi np. jak się nazywa, ile ma lat, skąd pochodzi, co potrafi robić;*
 - c) *zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów;*
 - d) *stosuje podstawowe zwroty grzecznościowe (np. wita się i żegna, dziękuje, prosi, przeprasza);*
 - e) *wyraża swoje upodobania.*
7. W zakresie przetwarzania tekstu uczniów nazywa w języku obcym nowożytnym np. osoby, zwierzęta, przedmioty, czynności – z najbliższego otoczenia oraz przedstawione w materiałach wizualnych i audiowizualnych.
8. Uczni:
- a) *wie, że ludzie posługują się różnymi językami i aby się z nimi porozumieć, warto nauczyć się ich języka;*
 - b) *posiada podstawowe informacje o krajach, w których ludzie posługują się danym językiem obcym;*
 - c) *potrafi określić, czego się nauczył, i wie, w jaki sposób może samodzielnie pracować nad językiem (np. przez oglądanie bajek w języku obcym nowożytnym, korzystanie ze słowników obrazkowych i gier edukacyjnych);*
 - d) *współpracuje z rówieśnikami w trakcie nauki;*
 - e) *korzysta ze źródeł informacji w języku obcym nowożytnym (np. ze słowników obrazkowych, książeczek), również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych.*

11. Edukacja językowa. Język mniejszości narodowej lub etnicznej.

1. Świadomość własnego dziedzictwa narodowego lub etnicznego. Uczeń:
 - a) dostrzega i rozumie wartość swego języka ojczystego, ma świadomość swojej tożsamości narodowej lub etnicznej;
 - b) *poznaje elementy przyrody, kultury materialnej i duchowej mniejszości narodowej lub etnicznej, do której należy;*
 - c) *poznaje elementy historii mniejszości narodowej lub etnicznej, do której należy.*
2. Kształcenie językowe. Uczeń:
 - a) *uwaga słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji;*
 - b) czyta ze zrozumieniem teksty literackie oraz informacyjne;
 - c) wyciąga wnioski z przesłanek zawartych w tekście;
 - d) wyszukuje w tekście potrzebne informacje i w miarę możliwości korzysta ze słowników i encyklopedii przeznaczonych dla dzieci na I etapie edukacyjnym;
 - e) zna formy użytkowe: życzenia, zaproszenie, zawiadomienie, list, notatka do kroniki;
 - f) *zna i stosuje formy grzecznościowe w kontaktach międzyludzkich;*
 - g) *tworzy w formie ustnej i pisemnej kilkuzdaniową wypowiedź, krótkie opowiadanie i opis, list prywatny, życzenia, zaproszenie;*
 - h) *dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych;*
 - i) *przejawia wrażliwość estetyczną w wypowiedziach inspirowanych twórczością dla dzieci, tworzy, przekształca i rozwija swoje wypowiedzi;*
 - j) *uczestniczy w rozmowach: zadaje pytania, udziela odpowiedzi i prezentuje własne zdanie;*
 - k) poszerza zasób słownictwa, czytając teksty literackie oraz inne teksty kultury;
 - l) *zna alfabet: rozróżnia litery, głoski, znaki fonetyczne; dzieli wyrazy na sylaby; oddziela wyrazy w zdaniu, oddziela zdania w tekście i poprawnie je zapisuje (zgodnie z elementarnymi zasadami ortografii i interpunkcji);*
 - m) pisze czytelnie i estetycznie;
 - n) przepisuje teksty, pisze z pamięci i ze słuchu; w miarę swoich możliwości samodzielnie realizuje pisemne zadania domowe.

12. Edukacja językowa. Język regionalny – język kaszubski

1. Znajomość środków językowych. Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych dotyczących jego samego, najbliższego otoczenia i przeżywanej codzienności, umożliwiającym realizację wymagań ogólnych w zakresie następujących obszarów tematycznych:

- a) *ja i moi bliscy: rodzina, przyjaciele;*
- b) *mój dom, pomieszczenia, meble, sprzęty użytku codziennego;*
- c) *jedzenie, artykuły spożywcze, owoce i warzywa, posiłki i potrawy;*
- d) *moja szkoła: moja klasa, przybory szkolne;*
- e) *przyroda wokół mnie;*
- f) *czas: kalendarz, pory roku, miesiące, dni tygodnia;*
- g) *Kaszuby, moje środowisko lokalne, moja miejscowość na mapie Kaszub i Polski;*
- h) *popularne i tradycyjne zawody związane z życiem na Kaszubach;*
- i) *zakupy, sklep, rynek, targowisko;*
- j) *mój dzień (plan dnia), mój czas wolny, wakacje;*
- k) *moje zainteresowania, zabawy i zabawki dziecięce;*
- l) *święta i tradycje (Gòdë i Jastrë);*
- m) *świat baśni i wyobraźni, bohaterowie bajek i mitów kaszubskich.*

2. Osiągnięcia w zakresie rozumienia wypowiedzi ustnych. Uczeń:

- a) *rozumie proste wypowiedzi ustne artykułowane wyrażnie, powoli;*
- b) *reaguje ruchem, gestem i słownie na polecenia;*
- c) *rozumie sens krótkich wypowiedzi, opowiadań, bajek i historyjek oraz prostych piosenek i wierszyków i innych tekstów, szczególnie gdy są wspierane np. obrazkami, rekwizytami, ruchem, mimiką, gestami, dodatkowymi dźwiękami;*
- d) *rozumie sens tekstu, szczególnie gdy jest wspierany obrazem lub dźwiękiem;*
- e) *znajduje określone informacje w usłyszonym tekście;*
- f) *potrafi odróżniać ważne i mniej ważne informacje w usłyszonym tekście.*

3. Osiągnięcia w zakresie rozumienia wypowiedzi pisemnych. Uczeń:

- a) *rozumie sens tekstu, szczególnie gdy jest wspierany obrazem lub dźwiękiem;*
- b) *znajduje określone informacje w tekście pisany;*
- c) *poprawnie czyta bardzo krótkie teksty literackie;*
- d) *czyta proste nieliterackie teksty;*
- e) *podczas czytania uwzględnia dykcję, pauzy i akcent.*

4. Osiągnięcia w zakresie tworzenia wypowiedzi ustnych (mówienie). Uczeń:
 - a) *powtarza wyrazy i proste zdania w języku kaszubskim;*
 - b) *wygłasza z pamięci bardzo proste i krótkie teksty w języku kaszubskim: wiersze, rymowanki, piosenki z repertuaru dziecięcego – samodzielnie lub w grupie (np. podczas miniprzedstawienia teatralnego);*
 - c) *tworzy bardzo proste i krótkie wypowiedzi według wzoru, np. nazywa obiekty z otoczenia i opisuje je, nazywa czynności;*
 - d) *używa poznanych wyrazów i zwrotów podczas zabawy.*
5. Osiągnięcia w zakresie tworzenia wypowiedzi pisemnych. Uczeń:
 - a) *przepisuje pojedyncze wyrazy i zwroty;*
 - b) *pisze proste i krótkie zdania według wcześniej poznanych schematów;*
 - c) *pisze, stosując w tekstach elementarne zasady ortografii kaszubskiej i interpunkcji.*
6. Osiągnięcia w zakresie reagowania na wypowiedzi. Uczeń:
 - a) *reaguje werbalnie i niewerbalnie na polecenia;*
 - b) *przedstawia siebie i inne osoby – mówi np. jak się nazywa, ile ma lat, skąd pochodzi;*
 - c) *zadaje pytania i udziela odpowiedzi w ramach wyuczonych zwrotów;*
 - d) *stosuje podstawowe zwroty grzecznościowe typowe dla kultury kaszubskiej (np. wita się i żegna, dziękuje, prosi, przeprasza).*
7. Osiągnięcia w zakresie przetwarzania wypowiedzi. Uczeń:
 - a) *nazywa w języku kaszubskim przedstawione w materiałach wizualnych i audiowizualnych obiekty (np. osoby, zwierzęta, przedmioty) i czynności;*
 - b) *podaje w języku polskim znaczenie prostych słów lub zwrotów sformułowanych w języku kaszubskim;*
 - c) *podaje w języku kaszubskim znaczenie prostych słów lub zwrotów sformułowanych w języku polskim;*
 - d) *przekazuje w języku polskim ogólny sens tekstu słuchanego w języku kaszubskim.*
8. Znajomość i rozumienie bardzo prostych elementów otaczającego świata przyrodniczo-geograficznego, bardzo prostych treści kultury materialnej, duchowej i tradycji kaszubskiej oraz umiejętność funkcjonowania we wspólnocie kaszubskiej (nabywane w czasie lekcji, wycieczek w środowisko lokalne i regionalne oraz warsztatów i projektów edukacyjnych). Uczeń posiada podstawowe informacje w zakresie następujących treści kształcenia:
 - a) *perspektywa świata: moja miejscowość, moja gmina i mój powiat na Kaszubach, mój region (geografia i przyroda regionu);*
 - b) *przestrzeń regionu: architektura lokalna i obiekty zabytkowe typowe dla kultury lokalnej;*
 - c) *geografia literacka: moja wieś, miasto, gmina, powiat w legendach i innych tekstach literackich;*
 - d) *symbole Kaszub: godło;*

- e) stworzenie świata i świat ludzi w kaszubskojęzycznej biblii dla dzieci i legendach;
- f) rok obrzędowy na Kaszubach: Gòdë, Jastrë, obchodzenie świąt w mojej rodzinie;
- g) obrzędowość rodzinna: ślub, wesele, narodziny, urodziny; tradycja chleba;
- h) wartości w kaszubskich bajkach: mądrość, przyjaźń;
- i) kaszubskie gry i zabawy dziecięce;
- j) skarby Kaszub w bajkach (np. bursztyn);
- k) morze i ziemia w legendach i przysłowia;
- l) praca związana z morzem i z uprawą ziemi;
- m) sztuka ludowa i rzemiosło użytkowe: zabawki ludowe, tradycyjne malarstwo na szkle, tkactwo na ramkach, kwiaty papierowe, rzeźba w glinie;
- n) haft kaszubski (kolorystyka, wzornictwo na odzieży);
- o) edukacja międzykulturowa: różnice między polskimi a kaszubskimi tradycjami Bożego Narodzenia, dialog międzywyznaniowy (świętynie chrześcijańskie na Pomorzu, Boże Narodzenie w tradycjach chrześcijańskich);
- p) kuchnia i tradycyjne przetwórstwo kaszubskie;
- q) wycieczki edukacyjne w miejsca lokalne i do muzeów lokalnych;
- r) warsztaty i projekty edukacyjne, spotkania z ciekawymi ludźmi.

9. Lektury:

- a) Jan Brzechwa, Brzechwa dziećmi (tłum. na kaszubski: T. Fopke);
- b) Tomasz Fopke, wybór wierszy i piosenek;
- c) Stanisław Janke, Krôjczy pójczy, wybrane utwory;
- d) Stanisław Janke, Żużónka jak mrzónka. Kołysanka z marzeń, wybrane utwory;
- e) Janusz Mamelski, Žěcé dzecy. Życie dzieci. Kaszubskie wierszyki dla dzieci, wybrane utwory;
- f) Alojzy Nagel, Bajki i bajeczki. Bôjczy i bôjeczki;
- g) Alojzy Nagel, wybór opowiadań;
- h) Jan Piepka, Moja kotka, mój kot, wybrane utwory;
- i) Jerzy Samp, Zaklęta stegna. Bajki kaszubskie, wybrane utwory;
- j) Jan Trepczyk, Uklôdk dlô dzôtk, wybrane utwory;
- k) Ewa Warmowska, wybór wierszy i opowiadań;
- l) Marzena Dembek, Mój słowôr;
- m) Inne legendy, bajki i podania ludowe lub autorskie (np. z: Janusz Mamelski Legendy kaszubskie. Kaszëbsczë legeńdë);

- n) *Utwory literackie podkreślające identyfikację wspólnotową (np. B. Sychta, Kaszëba bëł mój tatë, A. Labuda, Chto..., J. Trepczyk, Stark, E. Warmowska, Mòli ricérz);*
- o) *E. i P. Marczakowie, Pomorskie ABC przestrzeni. Ilustrowany słownik dla dzieci, wybrane hasła.*

13. Etyka

1. Osiągnięcia w zakresie rozumienia podstawowych zasad i pojęć etyki. Uczeń:

- a) *ma świadomość, że jako człowiek posiada swoją niezbywalną godność oraz że wszystkie inne osoby posiadają taką godność;*
- b) *odkrywa wolność jako wartość przypisaną osobie, także osobie w jego wieku;*
- c) *dostrzega, że granice jego wolności wytycza godność i dobro innych osób, np. z kręgu rodziny, klasy, rówieśników;*
- d) *odkrywa, że jego wybór rodzi konsekwencje, które dotyczą jego samego;*
- e) *dostrzega, że każdy powinien brać odpowiedzialność za swoje wybory;*
- f) *dostrzega, że lepiej poznaje siebie, bardziej się rozwija i czerpie szczęście w relacji z innymi osobami niż w samotności;*
- g) *odkrywa, że współtworzy różne wspólnoty osób, np. rodzinę, klasę, państwo;*
- h) *ma świadomość, że każdej osobie ludzkiej, także jemu, należy się szacunek, że szacunkiem należy obdarzać także wspólnoty osób – rodzinę, klasę, naród (ojczyznę), w tym wspólnotę religijną – a także symbole tych wspólnot;*
- i) *określa, co jest dobre, a co jest złe, w otaczającym go świecie i w świecie poznawanych tekstów oraz podaje uzasadnienie swojego zdania;*
- j) *odróżnia szczęście od doraźnie odczuwanej przyjemności i poznaje, że dobro jest źródłem szczęścia własnego oraz innych osób;*
- k) *odkrywa, że wspólnota osób której jest członkiem, ustanawia swoje zasady (normy) i oczekuje ich respektowania.*

2. Osiągnięcia w zakresie stosowania poznanych zasad. Uczeń:

- a) *szanuje godność każdej osoby ludzkiej oraz swoją, wyraża swoim komunikatem werbalnym i niewerbalnym;*
- b) *uwzględnia coraz częściej godność i dobro innych osób, podejmując decyzję o działaniu;*
- c) *wyraża szacunek wobec osób, wspólnot osób oraz ich symboli w sytuacjach codziennych i uroczystych, przejawiając właściwe zachowanie;*
- d) *wchodzi w relacje z innymi osobami (rówieśnikami, nauczycielami), szanując to, co jest wartością dla nich i nazywając to, co jest wartością dla niego;*
- e) *naśladuje i przyjmuje jako własne zachowania dobre na podstawie doświadczeń ze świata realnego oraz przykładów płynących z tekstów literackich, filmów i innych źródeł;*
- f) *przestrzega zasad obowiązujących we wspólnocie osób, której jest członkiem.*

Zalecane warunki i sposób realizacji – wybór fragmentów odnoszących się do Edukacji na Wychodnym

- *Podstawową formą organizowania pracy dziecka powinien być dzień jego wielokierunkowej aktywności, a nie klasyczna lekcja szkolna.*
- *Uczenie się jako proces twórczy samo w sobie wyklucza jeden wzór organizacyjny czy metodyczny.*
- *Proces edukacji umożliwia eksplorację świata, zdobywanie nowych doświadczeń i interakcję z otoczeniem. Na tej podstawie uczeń buduje swoją wiedzę.*
- *Istotą edukacji społecznej i jej rezultatem jest odkrycie istnienia określonych procesów zachodzących w otoczeniu uczniów. Ich rozumienie jest zawsze pochodną obserwacji i doświadczenia jako wyniku celowego spostrzegania. Nauczyciel dba zatem o organizację przestrzeni, w której uczniowie mogą eksplorować, obserwować i doświadczać. Ta przestrzeń nie zamyka się wyłącznie w obrębie klasy czy budynku szkoły.*
- *Proces edukacji w klasach I–III opiera się na podstawowych potrzebach dzieci. Jedną z najważniejszych jest potrzeba ruchu.*
- *W klasach I–III wiele zajęć, w tym ruchowych, nauczyciel organizuje na świeżym powietrzu.*

Źródło: <https://podstawaprogramowa.pl/files/D2017000035601.pdf>